

ТЕАТРАЛЬНО-ІГРОВА ДІЯЛЬНІСТЬ ДОШКІЛЬНЯТ ЯК ВИД ХУДОЖНЬО-МОВЛЕННЄВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

УДК 811.161.2: 373.21

Марія Проць, доцент кафедри філологічних дисциплін та методики їх викладання в початковій школі
Любов Скалич, кандидат психологічних наук,
доцент кафедри педагогіки та методики початкової освіти
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

ТЕАТРАЛЬНО-ІГРОВА ДІЯЛЬНІСТЬ ДОШКІЛЬНЯТ ЯК ВИД ХУДОЖНЬО-МОВЛЕННЄВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті розглядаються проблеми організації в дитячих дошкільних закладах театральної-ігрової діяльності; розкриваються психолого-педагогічні умови проведення ігор-драматизацій та їх вплив на розвиток комунікативних здібностей дошкільників.

Ключові слова: театральна-ігрова діяльність, художньо-мовленнєва діяльність, художньо-продуктивна компетенція.

Лит. 6.

Мария Проць, доцент кафедры филологических дисциплин и методики их преподавания в начальной школе
Любовь Скалич, кандидат психологических наук,
доцент кафедры педагогики и методики начального образования
Дрогобычского государственного педагогического университета имени Ивана Франко

ТЕАТРАЛЬНО-ИГРОВАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ ДОШКОЛЬНИКОВ КАК ВИД ХУДОЖЕСТВЕННО-РЕЧЕВОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

В статье рассматриваются проблемы организации в детских дошкольных учреждениях театрально-игровой деятельности; раскрываются психолого-педагогические условия проведения игр-драматизаций и их влияние на развитие коммуникативных способностей дошкольников.

Ключевые слова: театральная-игровая деятельность, художественно-речевая деятельность, художественно-продуктивная компетенция.

Maria Prots', Docent of Philological Disciplines and Methods of Teaching at Primary School Department
Lubov Skalych, Ph.D. (Psychology), Docent of Pedagogic and
Methods of Primary Education Department
Drohobych State Pedagogical University by I. Franko

THEATRE AND GAMING ACTIVITIES AS A TYPE OF PRESCHOOLERS ART-SPEECH ACTIVITY

This paper addresses the problem of childcare in theater and gaming activities; reveals the psychological and pedagogical conditions of the game-dramatizations and their impact on the development of communicative abilities of preschool children.

Keywords: theater-play activity, art and speech activity, artistic and productive competence.

Постановка проблеми. Художньо-мовленнєва діяльність дітей є складовою мовленнєвої діяльності. Художньо-мовленнєва діяльність – це полікомпонентний твір, у якому можна виділити чотири складових: 1) сприймання на слух та розуміння дітьми змісту художніх творів; 2) відтворення творів і виконавча діяльність (декламування, відповіді на запитання, переказування, бесіда за ілюстраціями, узагальнювальні бесіди, читання за ролями тощо); 3) театралізована діяльність (інсценування, театральні вистави); 4) творчо-імпровізована діяльність (ігри-драматизації, ігри за сюжетом літературних творів, словесно-поетична творчість) [2; 3].

Завдання вихователя – спонукати дітей до самостійної організації театралізованої діяльності: сюжетно-рольові ігри, ігри-драматизації, театралізовані

ігри; вправляти дітей у передачі образу за допомогою засобів зовнішньої виразності: жестів, міміки, пантоміми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У психолого-педагогічних дослідженнях (Л.В. Виготського, Д.В. Менджеричької, Л.А. Артемової, Р.І. Жуковської, Н.С. Карпінської, Н.В. Кудикіної та ін.) гру-драматизацію розглядають як таку, що становить собою синтез сприйняття літературного тексту і творчого відображення його у ролях. А.М. Богуш, Н.В. Гавриш, К.Л. Крутії наголошують на істотному значенні гри-драматизації в процесі розвитку інших видів театральної, мовленнєвої, комунікативної діяльності. О. Білан, Л. Шипіло розглядають гру-драматизацію як самостійний вид театральної-ігрової діяльності. Н.С. Карпінська визначає вимоги до виконання ролей дітьми.

Мета статті – висвітлити особливості підготовки і проведення ігор-драматизацій у дошкільних навчальних закладах та їх вплив на розвиток комунікативних здібностей дітей.

Виклад основного матеріалу. Перший досвід взаємодії з дорослими та однолітками дошкільники набувають у провідній для свого віку діяльності – ігровій. Особливість ігрової діяльності полягає у тому, що вона дає більше, порівняно з іншими видами діяльності, можливостей для орієнтування в навколишньому світі. Специфічність у тому, що її продуктивність визначається активним функціонуванням у гравців усіх пізнавальних процесів (пам'яті, мислення, уваги, уяви).

У дитячому садку потрібно створити оптимальні умови взаємодії дітей між собою і дорослими, які сприятимуть розвитку мовленнєво-комунікативних умінь і навичок дошкільнят. Саме в грі формуються уміння домовлятися, поступатися, прислухатися, вислуховувати, переконувати, співчувати, а отже, – спілкуватися.

Наукові дослідження, кращий педагогічний досвід свідчать, що гра-драматизація на сьогодні є актуальною і перспективною і має практичну цінність у розв'язанні завдань сучасного дошкільного закладу. У театрално-ігровій діяльності дошкільнят реалізується одна з вимог Базового компонента – художньо-продуктивна компетенція (розуміє, що гра має сюжет; відповідально ставиться до вибору та виконання ігрової ролі, відтворює в ній характерні особливості персонажів; дотримується норм та етикету спілкування в процесі гри; відчувається задоволеною під час мистецької творчої діяльності; проявляє художню активність як складову особистісної культури тощо) [1, 15 – 16].

Театрално-ігрова діяльність дошкільнят пов'язана зі сприйняттям та відтворенням засобами театралного мистецтва художніх образів, навіяних літературними творами. У дошкільному навчальному закладі ігри-драматизації організують за змістом казок, оповідань у різних вікових групах. Для дітей молодшої групи можна рекомендувати такі казки, як “Ріпка”, “Рукавичка”, “Теремок”, “Вовк і семеро козенят”, “Колобок”, “Півник і двоє мишенят”; для дітей середньої групи – “Колосок”, “Котик і Півник”, “Червона Шапочка” тощо; для дітей старшої групи – “Солом'яний бичок”, “Кривенька качечка”, “Пан Коцький”, “Івасик-Телесик”, “Горобець та сало” та ін.

Ігри-драматизації дають широкий простір для прояву творчих здібностей, самостійності та ініціативності дітей. У роботі з дітьми молодшої

та середньої груп віддають перевагу творам, що передбачають нескладні ігрові дії, що дає можливість відтворювати їх зміст в особах. Дітей старшої групи можна зацікавити, запропонувавши їм для гри-драматизації вибір добре відомих художніх творів. Тоді діти зможуть розіграти їх групами за інтересами чи відвідати міні-вистави одне одного. У молодших та середніх групах ігрову діяльність проводять на заняттях та у повсякденні, а в старшій групі організують переважно в години розваг у другій половині дня. Старші діти залюбки розігрують казки для молодших і таким чином у них формуються не лише виконавські навички, а й ініціативність, кмітливість, фантазія, ввічливість, доброзичливість, бажання зробити приємність іншим.

Сьогодні все більше дошкільнят мають труднощі у спілкуванні. Обмежений словниковий запас, невиразне мовлення, невміння висловлювати свої думки й розуміти інших. Основна причина у тому, що в дошкільний період дитині конче потрібне спілкування з близькими, дорослими, а у цих дітей воно обмежене. Причини можуть бути ще й такі: родові травми, ослаблене здоров'я, загалом несприятлива екологічна ситуація. А ще в багатьох сім'ях турботу про дитину розуміють однобоко: нагодувати, напоїти, вдягнути, взути. Тобто задовольнити лише біологічні потреби дитини в їжі і теплі. А про потребу у спілкуванні забувають, пояснюючи своєю зайнятістю. А ще причина труднощів у спілкуванні – недорозвиненість емоційно-вольової сфери малюка. А це значить, що у процесі спілкування дитини з усіма дорослими, які його оточують, повинен панувати теплий, щиросердний контакт. Якщо ж такого контакту немає, то малюк замикається у собі, заглиблюється у свій внутрішній світ. Як результат – недостатньо формується потреба у спілкуванні з людьми.

Труднощі у спілкуванні можуть виникати через недорозвиненість мовлення або й навіть його відсутність. Дорослі іноді навіть не розуміють, що пригнічують процес активної мовленнєвої діяльності дитини. Вони задовольняються тим, що дитина може поглядом, жестом руки, поворотом голови, правильним виконанням вказівки дорослого показати, що розуміє, а тому не переймаються створенням ситуації предметної дії. А мовлення розвивається тільки у спілкуванні з іншими людьми.

Головне завдання, яке ставить дорослий, організуючи дитячу гру, – створення емоційно сприятливої ситуації, яка викликає бажання брати активну участь у спілкуванні, пробуджує ініціативу та мовленнєву активність дитини.

Гра-драматизація – найефективніша для

ТЕАТРАЛЬНО-ІГРОВА ДІЯЛЬНІСТЬ ДОШКІЛЬНЯТ ЯК ВИД ХУДОЖНЬО-МОВЛЕННСВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

розвитку дошкільника, але вона найскладніша в організації і керівництві. Вихователі часто підміняють гру дидактичними вправами, завданнями і таким чином позбавляють дітей гри як потужного розвивального засобу. Попробуємо розкрити окремі аспекти роботи над іграми-драматизаціями.

Насамперед, пропонуючи дітям гру-драматизацію, не потрібно вимагати від них дослівного відтворення тексту. Адже гра-драматизація – це вільна творча імпровізація. Дитина проявляє словесну, пісенну, музично-ритмічну творчість, самовиражається. Вихователь не повинен брати на себе роль ведучого: розподіляти ролі, давати вказівки, що і як робити, стежити, щоб діти дотримувались його інструкцій. Усе це обмежує творчість дітей, змушує їх діяти за поданим сценарієм, а не самим творити свою виставу. Кожен малюк має право обирати роль, яка йому до душі, розкривати образ персонажа так, як він собі його уявляє і розуміє. Тому зауваження дітям вихователь повинен давати у вигляді поради, пропозиції, але не допускати неадекватної поведінки, галасу, хаосу, проявів агресії тощо.

Успіх гри-драматизації залежить від правильного вибору літературного твору. Насамперед він повинен бути у повному розумінні слова драматичним – зав'язка, кульмінація, розв'язка; цікаві дії персонажів, їх повчальні вчинки; короткі монологи і діалоги дійових осіб; зміст зрозумілий дітям; багато дійових осіб, щоб можна було залучити до гри більше дітей; розвиток подій швидкий; мова емоційно насичена художніми засобами виразності [5; 6].

Під час читання чи розповіді казки (оповідання), підбраної для драматизації, вихователю бажано використовувати наочний матеріал (іграшки, картинки, ілюстрації до твору), засоби виразності (паузи, наголоси, інтонації, ритм, темп, силу голосу, міміку, жести та ін.) для підсилення емоційного впливу на дітей. Щоб краще запам'ятати сюжет, перед розігруванням доречно запропонувати дітям переказати цей твір.

В іграх-драматизаціях розвиваються творчі здібності дошкільнят. А тому ставляться відповідні вимоги до виконання ролей:

- виразне, голосне і чітке мовлення;
- зміна темпу мовлення, сили голосу;
- дотримання певних інтонацій, рухів і міміки;
- взаємодія у колективі [4].

Усіх цих навичок діти набувають у процесі організованого навчання та у всіх видах діяльності у повсякденному житті. Велике значення мають заняття з виразного читання, розглядання ілюстрацій у кутку книги разом з педагогом, який

привертає увагу дітей до особливостей поведінки героїв твору, їхніх рухів, поз, міміки; перегляд відповідних мультфільмів, телепередач; прослуховування аудіозаписів у виконанні майстрів художнього слова.

Разом з дітьми вихователі готують елементи костюмів, атрибути, реквізити, що дуже поживають дійство, сприяють створенню творчої атмосфери, пробуджують уяву й фантазію дітей, зроблять гру цікавою, радісною, захопливою. Це можуть бути вушка і хвостик зайчика, хвіст лисички-сестрички, гребінець півника, шапочка вовка, ведмедя, козеняти; фарушок, кошик і червона шапочка; рукавичка тощо.

До ігор-драматизацій слід залучати усіх дітей: одні із них будуть виконувати головні ролі, інші – другорядні, решта – глядачі. Одну і ту саму гру можна проводити два-три рази з новим складом дітей.

Розкриємо роботу дітей молодшої групи над розігруванням казки “Колобок”.

Звучить дзвінок. Вихователь організовує біля себе дітей і пропонує їм погратися у театр. Для цього вибирають дітей на роль касира. Вихователь повідомляє, що сьогодні діти будуть грати казку “Колобок”.

Пригадування змісту казки:

- Як починається казка?
- Як з'являється Колобок?
- Що трапилося з Колобком?
- Кого він зустрів?
- Як закінчується казка?
- Чому Лисичка з'їла Колобка?
- Якими словами названо у казці Зайчика, Вовчика, Ведмедя, Лисичку?

Вихователь. Ми вирушаємо у казку. Нас туди відвезе ось ця конячка (демонструє іграшку конячки). Як ви привітаєтесь з конячкою? (Весело, лагідно, мило).

- Конячка біжить весело, вистукує копитцями. Поїдемо з нею (гімнастика для язичка “конячка”). Діти рухаються по кімнаті, зупиняються біля закритої ширми.

- Ось ми і приїхали. У казці живе багато героїв. Ось погляньте (перед ширмою виставляє зайчика).

Хто це, діти? Як ми його називаємо і чому? (У зайчика довгі і швидкі ніжки, тому й називають його зайчик-лапанчик).

Вихователь по черзі виставляє вовка, ведмедя, лисичку. (Коли звертаються до цих героїв, то кажуть вовчик-братик, ведмедик-братик, лисичка-сестричка).

- Що ж це за казка, у якій живе так багато героїв? (“Колобок” – виставляє колобка).

ТЕАТРАЛЬНО-ІГРОВА ДІЯЛЬНІСТЬ ДОШКІЛЬНЯТ ЯК ВИД ХУДОЖНЬО-МОВЛЕННСВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

- А ще які герої живуть у цій казці? (Дід та Баба).

- Чи пам'ятає ви, з яким проханням звернувся дід до баби? (Спекти колобка).

- Яким голосом говорив дід? (Товстим, грубим).

- Що бабуся відповіла діду? ("Та з чого ж я спечу, коли й борошна нема?")

- І що сказав бабусі дід? ("От, бабусю, піди в хижку та назмітай у засіку борошенця та й буде колобок").

- А давайте зіграємо в діда й бабу (Дівчатка стають на один край килима, а хлопчики – на інший).

- Хлопчики, ви зображуєте діда, а дівчатка – бабу. Просіть, хлопчики, бабу спекти колобка. Яким голосом будете говорити?

- Що відповідь бабуся? Відповідайте, дівчатка.

- Що тепер дід говорить бабі? Говоріть, хлопчики?

- А зараз ви, дівчатка, покажіть, як бабуся мела віником хижку, як місила тісто, колобка робила, у пічку саджала, на віконце ставила.

- Молодці, дівчатка. Дуже гарно показували. І ось який вийшов колобок! Понюхайте, як смачно пахне колобок.

- Чи з'їли колобка дідусь з бабусяю? Чому? (Не з'їли. Колобок від них утік).

- По дорозі він зустрічав звірят, пісню їм співав. Заспіваймо пісню колобка разом. Яким голосом будемо співати? (Веселим, дзвінким).

- А зараз ми розіграємо цю казку. Віддайте білети "касиру" і займіть місця на стільчиках.

- Хто яку хоче зіграти роль? (Якщо буде багато бажаючих, то можна вибрати подвоєний склад героїв).

Діти одягають маски, костюми, атрибути.

Вихователь використовує декорації, що зображують ліс: штучну ялинку, дерева, кущі, пеньок.

Після драматизації вихователь хвалить дітей. Діти аплодують акторам та глядачам.

Велику роботу проводять педагоги над виразністю ігрових образів. Саме в іграх-драматизаціях закладено великий потенціал для вдосконалення мовленнєвих та комунікативних умінь. Адже на конкретних прикладах діти ознайомлюються зі звуковими та зоровими засобами виразності мовлення, такими, як основний тон висловлювання, інтонація, сила голосу, темп, тембр, наголос, пауза, поза, міміка та ін.

Основний тон висловлювання визначається характером літературного твору – його темою, емоційним тлом, сюжетом. Залежно від

характеру твору драматизація може бути веселою, жартівливою чи урочисто піднесеною.

Основним засобом виразності звукового мовлення є *інтонація*, за допомогою якої діти активно вправляються у передачі почуттів і думок дійових осіб. Увага ж до зовнішності персонажа, його візуальної характеристики – можливість повніше, яскравіше словесно відтворити свою роль. З цією метою вихователі проводять з дітьми бесіди, екскурсії, перегляд ілюстративного матеріалу, відеофільмів тощо.

Структурними елементами інтонації є мелодика, ритм, інтенсивність, темп, фразові й логічні наголоси, тембр, мелодика, паузи [3, 443].

Темп мовлення визначається динамікою дій персонажа – повільна дія зумовлює повільний темп, а швидка – швидкий. Темп мовлення передає і настрій персонажа. Радісне похвалювання, веселість передаються у швидкому темпі; журба, роздум потребують уповільненого мовлення. Темп мовлення залежить від емоційного стану того, хто говорить, та емоційного стану висловлювання. Яскравим емоційним засобом мовлення є варіювання темпу. Швидкий темп створює враження динамічності, уповільнений – іноді використовується для передачі урочистості.

Виразність мовлення дітей залежить від правильного використання *сили голосу*. Це вміння промовляти тихо чи голосно, з нормальною силою; робити плавні переходи від голосного звучання до тихого і навпаки. Сила голосу допомагає створити образ персонажа, передати його характер і поведінку. У звучанні мови дійових осіб віддзеркалюється їхній настрій. голосно висловлюється радість, захоплення; тихо – сум, роздум.

Тембр – найбільш значущий компонент звукового вираження емоцій у мовленні. Це – додаткове забарвлення звучання, що надає мовленню різних експресивно-емоційних відтінків. Цей елемент інтонації має особливе значення під час виразного читання.

Наголос – компонент інтонації, що ґрунтується на інтенсивності, силі звука. Розрізняють словесний наголос і змістовий (логічний). Словесний властивий кожному слову, а логічний привертає увагу до певного слова у реченні, фразі.

Не можна оминати увагою і візуально-динамічні характеристики: *позу, міміку, жести вихованців, їхнє вміння рухатися на сцені*.

Залежно від конкретних умов (вікового мікроперіоду, змісту та обсягу літературного твору, підготовленості дітей) бажано використовувати різні методичні прийоми, а саме:

- слухання літературних творів у якісному

РИТОРИЧНА МАЙСТЕРНІСТЬ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ІСТОРИКО-ПЕДАГОГІЧНОГО ДОСВІДУ

виконання вихователя, майстрів художнього слова, записів музичних казок, аудіокниг;

- аналіз “живого” мовлення;
- вправління у виразному виконанні;

- практично-ігровий пошук засобів художньої виразності: гра-імпровізація, гра ланцюжком (одна дитина починає виконувати роль, інша змінює її через певний час);

- відтворення тексту за ролями з використанням опорних малюнків [6, 17].

Висновки. Ігри-драматизації дають широкий простір для прояву творчих здібностей, самостійності та ініціативності дітей. Дошкільники активно розповідають, ставлять запитання, відповідають, вживаються в образи, оцінюють дії персонажів. Таким чином у дошкільнят формується мовленнєва, комунікативна, соціально-моральна компетентності.

1. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція)/Наук. кер. А.М. Бозуш/Дошкільне виховання. – 2012. – №7. – С. 4 – 18.

2. Білан О. Художньо-мовленнєва діяльність дітей молодшого дошкільного віку/ О. Білан. – Львів: Проман, 2005. – 56 с.

3. Бозуш А. Дошкільна лінгводидактика/ А. Бозуш, Н. Гавриш. – К.: Вища школа, 2007. – 242 с.

4. Бозуш А., Гавриш Н., Котик Т. Методика організації художньо-мовленнєвої діяльності дітей у дошкільних навчальних закладах/ А.Бозуш, Н. Гавриш, Т. Котик. – К.: Видавничий дім “Слово”, 2006. – 204 с.

5. Програма розвитку дитини дошкільного віку “Українське довілля”/ О.І. Білан, Л.В. Возна, О.Л. Максименко та ін. – Тернопіль: Мандрівець, 2012. – 264 с.

6. Шитіло Л. Грі-драматизації – належну увагу/ Шитіло Л. – Дошкільне виховання. – 2013. – №1. – С. 14 – 17.

Стаття надійшла до редакції 17.06.2014

УДК 374

Світлана Луців, кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри філологічних дисциплін та методики їх викладання у початковій школі Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

РИТОРИЧНА МАЙСТЕРНІСТЬ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ІСТОРИКО-ПЕДАГОГІЧНОГО ДОСВІДУ

У статті висвітлено становлення та розвиток курсів поезики і риторики у системі вітчизняної освіти XVII–XVIII століття; розкрито зміст і завдання поезики і риторик у досліджуваній період; визначено основні функції описаних курсів.

Ключові слова: риторика, поезика, промова, повчання, віршований твір, диспут, театралізована вистава.
Літ. 8.

Светлана Луців, кандидат педагогических наук, старший преподаватель кафедры филологических дисциплин и методики их преподавания в начальной школе Дрогобычского государственного педагогического университета имени Ивана Франка

РИТОРИЧЕСКОЕ МАСТЕРСТВО БУДУЩЕГО УЧИТЕЛЯ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ИСТОРИКО-ПЕДАГОГИЧЕСКОГО ОПЫТА

В статье образжено становление и развитие курсов поэтики и риторики в системе отечественного образования XVII – XVIII века; раскрыто содержание изадание поэтики и риторики в исследуемый период; определены основне функции описания курсов.

Ключевые слова: риторика, поэтика, речь, наставление, стихотворное произведение, диспут, театралізованное представление.

Switlana Lutsiw, Ph.D. (Pedagogic) Drohobych State Pedagogical University by Ivan Franko

RHETORICAL SKILLS OF FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHER THROUGH THE PRISM OF HISTORICAL AND PEDAGOGICAL EXPERIENCE

The article deals with the establishment and development of courses of rhetoric and poetics in the system of national education of XVII – XVIII century; the content and objectives of poetics and rhetoric in the period of investigation is shown; the basic functions of described courses are determined.

Keywords: rhetoric, poetics, speech, teaching, poetic essay, debate, theater performance.

Постановка проблеми. Сьогодні зростає попит на педагогів нового типу – освічених, наділених творчим

потенціалом, з розвинутим даром володіння живим словом. У зв'язку з цим набувають нового змісту показники педагогічного професіоналізму